

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Theologia Moralis

Antehac ex probatis Auctoribus breviter concinnata

Busenbaum, Hermann

Coloniæ Agrippinæ, 1707

Dubium V. Cui vel quibus restituendum.

urn:nbn:de:hbz:466:1-42561

tantum ex iustitia vindicativa, non autem commutativa, cuius solius violatio causat obligationem restituendi, uti insinuatum est p. 1. n. 1013. Ad quid teneantur custodes nemorum aliique similes, qui non accusant cædentes ligna aut venantes contra prohibitionem, dictum est n. 48. Ad quid autem teneatur homicida illius, qui aliis bona præstitisset, dicetur postea n. 310.

D V B I V M V.

Cui vel quibus restituendum.

Resp. Attendendum ad naturam iustitiæ, & 84
 quis damnum patiat, quidve ratio, & leges ferant communiter. *Vide Less. & Laym. l. 3. t. 2. c. 9.*
Unde resolves,

I. Quando bona restituenda, sive debita quæcunque, sunt incerta, hoc est, cum, cui debeantur, ignoras, aut adire non potes, aut illis restituere, tunc si ea habeas sine delicto, ut si inventi, vel à mercatore v. g. per errorem accepti, si duas ulnas panni pro una, & jam is discessit, nec scis, quò abierit, teneris adhibere aliquam diligentiam inquirendi; postquam, si spes non sit sciendi dominum, probabile est, quòd non tenearis ea dare pauperibus, (licet ita plerique cum *D. Thoma* sentiant, & sit magis pium, ac prætice suadendum) sed possis tibi retinere, ut docet *Petrus Nav.* quem sequitur *Lay. hic & Less. l. 2. c. 14. n. 48.* idque *Dia. p. 1. t. 3. m. R. 5.* dicit esse tutum in praxi. Si verò ea habeas ex delicto, ut furto, usurâ, &c. teneris ea restituere pauperibus,

bus,

bus, vel Ecclesiæ, hospitali, &c. quia debet tunc fieri restitutio meliori modo, quo potest, ut saltem, cum corpori domini non proficit, proficit ejus animæ, dum in pauperes expenditur. Ita communiter Doctores, ut v. apud Lay. hic.

II. Qui multis minutis furtis, v. g. olei, panis, vini, &c. damnum intulit multis civibus, eum teneri restituere, non pauperibus, sed ipsis civibus, (minoris deinceps vendendo, aut majore mensurâ, donec veniatur ad æqualitatem) dicit Mol. At Vasq. & Esc. dicunt esse probabile, quod possit dare pauperibus, præsertim civitatis ejusdem.

III. Quando bona sunt certa, ordinariè restitui debent possessori justo, à quo accepta sunt, vel cui damnum illatum; etsi is non sit immediatus dominus: Unde quod acceptum est à depositario, commodatario, conductore, custode, administratore, debet, non domino, sed ipsis restitui, quia alioqui ipsis fieret injuria, si jure possessionis, detentionis, custodiæ, aut utilitatis spoliarentur; & damnum atque lucrum cessans compensari deberet.

IV. Excipitur tamen hinc, 1. Si eorum nihil interesset, ut sine illorum damno, infamia, domino restitueretur. 2. Si probabiliter ipsi putarentur rem absumpturi, vel ablaturi cum injuria domini: quo modo bona Ecclesiæ, non Prælato dissipatori, sed potiùs Capitulo restituenda sunt. Item accepta à filio familias, pupillo, furioso, uxore, Religioso, si sint ex iis bonis, quorum administratio ipsis non competit, plerumque restituenda sunt patri, tutori, marito, Prælato. Sic etiam, si bona alicujus publicata, & fisco ad-

dicta

dicta sint : tunc enim depositum , & similia debita fisco debent reddi.

V. Cùm quis, ignorato domino, cui restituendum erat , non præmissâ aliquâ diligentia, pauperibus distribuit , non satisfacit domino postea comparenti : secus si diligentia sit præmissa, ut *v. Less. n. 43.*

VI. Cùm dominus quidem scitur, sed ei mitti non potest sine sumptu, tunc si res malè accepta est, tenetur restituens aliquas expensas ex se facere; si autem bene accepit , non nisi expensis domini. Quando nullo modo potest mitti, expectandum est ad tempus ; & si adhuc non sit spes, reputatur debitum incertum, *Tol. l. 5. c. 23.*

VII. Cùm quis accepit rem alienam à possessore bonæ fidei, putante rem esse suam , cùm non sit, tum si quidem intervenerit aliquod iustum pactum, ut depositi, commodati, pignoris &c. illi restituendum est , & non domino. Qui tamen ex charitate monendus erit, si id ei profuturum putetur, sine alterius graviore incommodo, infamia, &c. *Vasq. Azor p. 3. lib. 4. c. 3. q. 1.* Si autem aliter accepta est, tunc vero suo domino restitui debet, si eum novisti , & absque incommodo fieri possit.

VIII. Quando à fure, vel alio venditore quis emit, sive malâ, sive bonâ fide rem furtivam, tenetur restituere domino, non furi. Ita communiter *Mol. Regim. tom. 1. l. 10. c. 5. n. 40. Toletus tam. l. 5. c. 17. Sylv. Ant. Mald. in 2. 2. t. 4. c. 3. d. 2.* probabiliter sentiunt, posse reddi furi, ut ab eo pretium suum recuperet: quia non constituit rem pejore loco , quàm antè fuerat, & consequenter ipse non infert Domino damnum.

Quod

Quod *Navar. Trul. l. 7. c. 11. d. 3. n. 4.* admittunt
 cum hac limitatione, si mox & non post lon-
 gum tempus, contractum rescindat; vel si cer-
 tò scias furem redditurum rem domino; vel si
 dominus rei sit mortuus, aut absit, ita ut conve-
 niri non possit. Quòd si autem pretium suum
 recuperare non possit à venditore, tenetur red-
 dere domino, & sibi damnum ascribere. Quòd
 si porrò sciens rem esse furtivam, emat eo fine,
 ut invento vero domino restituat, tunc si emit
 parvo pretio, tenebitur id ei dominus refunde-
 re, cum utiliter eius negotium gesserit: secus
 autem, si pretium esset ferè æquale rei, tunc
 enim sufficit refundere ad arbitrium viri pru-
 dentis tantum, quantum videtur meritis rem
 domini utiliter redimendo, v. *Less. n. 20. Dian.*
p. 2. t. 3. R. 5.

IX. Si bonâ fide rem alienam, v. g. equum e-
 misti ab altero, v. g. Petro, & vendidisti tertio,
 v. g. Paulo, & postea cognoscatur esse Joannis,
 eoque repetente à Paulo, Paulus repetat preti-
 um à te, existimat quidem probabile *Navar. &*
Dia. p. 1. t. 8. R. 68. non teneri te Paulo id red-
 dere, (si in nullo factus sis ditior,) sed sufficere, si
 tuam actionem, quam habes in Petrum, ei ce-
 das. Verùm *Sotus, Salon. Less. d. 5. Sayr. Bon. de*
rest. q. 4. p. 2. rectiùs docent, teneri te, exigente
 Paulo, contractum rescindere, & pretium re-
 stituere, tum quia vendidisti rem vitiosam; tum
 quia teneris de evictione emptori, nec eum po-
 tes remittere ad illum, cum quo nihil habet ne-
 gotii. Quòd si tamen Paulus, cum possit, tibi
 non restituat equum, sed Joanni, & hoc ipso
 impediatur, quominus pretium tuum possis re-
 cupe-

perare, nec tu teneris ei pretium ab ipso acceptum restituere. *Bonac. Less. &c. Vide Trull. l. c. c. 11. d. 5.*

Quæres. I. Cui restituendi, sive dandi sint thesauri, & alia inventa, quæ habentur pro derelictis.

Resp. Quando nullius Domini sunt, jure naturali & gentium fiunt primò occupantis. Potest tamen per consuetudinem, & leges aliter quid ordinari, quod servandum est. De quo *v. Less. l. 2. c. 5. d. 15. Lay. l. 3. t. 1. c. 5.*

Quæres. II. An & cui restituenda, quæ capiuntur venatione justè prohibita:

Resp. Id æstimandum partim ex jure naturæ, partim ex consuetudine & legibus, ac juribus particularibus, ut *v. apud Lay. t. 3. t. 1. c. 5. n. 14. & Less. d. 8. & 9. & Sa V. Venatio. Ex quibus resolvitur hic Casus:*

Venator iniquus tenetur restituere saltem damna, quæ segetibus fructibusque infert.

A D D E N D A.

Q. 21. An restitutio debeat illi, qui in damnum consensit. R. Si consensit voluntate effectivè & efficaciter cessivâ juris, non debetur restitutio; si autem voluntate affectivè tantùm & ineffaciter cessivâ juris, debetur, uti constat ex dictis à n. 4., ubi rem totam satis declaravimus in exemplis.

Q. 22. Quid circa res inventas vel derelictas sit ad- dendum. R. §. 1. Res, quæ inveniuntur, vel nunquam fuerunt sub alicujus dominio, uti gemmæ in littore maris inventæ; & qui tales res invenit, acquirit illarum dominium per primam occupationem, nec tenetur, per se loquendo, cuiquam aliquid inde dare, quia quæ nullius sunt, & alicujus

jus esse possunt, fiunt primò occupantis, §. *ferre*.
 12. instit. *De rerum divisione*. Dixi, per se loquen-
 do, nam jus positivum posset aliter disponere.
 Vel fuerunt alicujus, sed nunc nullius sunt, eò
 quòd earum dominus aut non existat amplius,
 neque alius post ipsum dominium acquisiverit;
 aut si Dominus earum existat, tamen eas non
 vult amplius esse suas, v. g. si abjecerit, item quia
 à longo tempore amisit, ideoque deposuit spem
 & animum recuperandi; & qui tales res invenit,
 etiam retinere potest, quia re ipsa est nunc primò
 occupans. Vel denique si adhuc existat ille, cujus
 fuerunt, qui eas etiam recuperare velit, tamen
 ab inventore nescitur, quis sit Dominus, & ideo
 tales res dicuntur bona incerta, de quibus præci-
 puè est quæstio:

87 §. 2. Inventor rei incertæ tenetur pro reperi-
 endo domino adhibere diligentiam, majorem
 aut minorem secundùm majus vel minus rei
 pretium, v. g. si res magni momenti est, secun-
 dùm *Lugo* d. 6. n. 138. tenetur facere, ut aliquo-
 ties promulgetur è cathedra, ut affigatur scheda
 publicè id notificans, aut ut imprimatur in no-
 vellis publicis: si autem minoris pretii est, ut
 promulgetur, v. g. per scholas, in tribu, aut ubi
 convenit frequentia hominum, & probabiliter
 esse potest talis rei Dominus.

88 §. 3. Si dominus reperiatur, tenetur inventor
 ei restituere, nec debetur inventori ex justitia a-
 liquid, cùm res manserit domini: si tamen esset
 consuetudo vel lex vel promissio aliquid dandi,
 aut si labor esset positus in re invenienda, tenere-
 tur pro æquitate dominus satisfacere; ita cum
 aliis *Bonac.* de Restit. d. 1. q. 3. p. 4. n. 7. *Diana* in
 comp: v. *Restitutio* n. 5.

§. 4.

§. 4: Si dominus non reperiatur, *Sot. Merca-* 89
do, Led. Sa, Sarmiento, Navarra, Mendo, Escob. Di-
an: p. 11. t. 8. R. 12. dicunt inventorem posse re-
 tinere sibi, quam sententiam *Platel:* p. 3. n. 728.
 dicit non esse improbabilem; *Amic. Tamb. Rosm.*
Dicast. l. 2. t. 2. d. 9. n. 491. *Burgh. cent.* 1. cas. 68.
Fls. t. 4. d. 2. n. 259. vocant probabiliorem;
Vasq. Less. Mald. Med. Arrag. Megal. Lop. Salas,
Henriq. Rodriq. Lugo n. 138. agnoscunt probabi-
 lem; *Laym. & Castrop.* de Just. p. 19. n. 4. dicunt
 valde probabilem; *Diana* p. 2. t. 3. R. 5. vocat in
 praxi tutam; *Haun.* t. 5. n. 26. defendit ut specu-
 lativè probabiliorem & tanquam in praxi secu-
 ram; Rationem dant, quia per inventionem ac-
 quiritur dominium rei, quæ domino caret, sed
 res perdita, post quæsitum & non inventum do-
 minum, est moraliter tanquam res carens domi-
 no, ergo. Aliter probant *Laym: Castrop: & Haun:*
 quia prudenter præsumitur dominum velle, ut
 inventor rem asservet, vel, si malit, utatur aut di-
 strahat cum obligatione restituendi æquivalens,
 si rescitur ipsum esse dominum, ita enim dice-
 rent saltem plerique, si post amissam rem suam
 interrogarentur: suadetque etiam aliqua æqui-
 tas, quia cum inventor rem domini bene gesserit,
 inquirendo in eum, meretur sibi relinqui, si do-
 minus non reperiatur: denique idem postulat
 ratio boni communis, nam si inventor sciat se ni-
 hil inde habere posse nisi molestiam in inquiren-
 do vel restituendo, facilè fiet, ut rem relinquat,
 ubi jacet, quod cederet in damnum dominorum.

S. Th. 2. 2. q. 66. a. 5. ad 2. *S. Anton: Caj. Silv.*
Nav. Cov: Valent: Med: Less: Turr: Mol: t. 2. d. 746.
Fill. t. 132. n. 85. *Platel.* suprà dicunt talia non

posse retineri ab inventore, sed danda esse pauperibus vel ad pias causas, quam sententiam *Lugo* n. 139. dicit esse veriore, *Laym.* l. 3. f. 5. t. 1. c. 5. n. 24. vocat piam & tutiorem, *Castrop.* putat in praxi sequendam: Rationem dant aliqui, quia prudenter præsumitur eam esse voluntatem domini, saltem pro utilitate animæ suæ, nulla enim, inquit *Mol.*, est gens tam barbara, quæ non putet eleemosynas esse bona opera; & si re ipsa à Christianis dentur pauperibus, actus dantis & oratio pauperis potest prodesse cuivis etiam infideli; *Castrop.* dat aliam rationem, nempe quia ita videtur præscriptum per consuetudinem timoratorum, qui res ejusmodi dant pauperibus; & isti consuetudini favent privilegia à summis Pontificibus concessa variis Ordinibus, qui etiam sub excommunicatione possunt compellere detentores talium rerum inventarum, ut eas sibi extradant pro redemptione captivorum, ergo signum est deberi pauperibus vel ad pias causas; de his tamen privilegiis videri potest *Castrop.* supra & *Haun.* à n. 31.

Vasq. aliique post ipsum, teste *Dicast.* n. 421., dicunt Principem vel Remp. de eiusmodi rebus disponere posse, cum enim moraliter careant domino, videntur recidere ad bona communia, de quibus potestas civilis disponere potest, si velit: quod si non disponat, putat expendi debere ad usus pios, ob rationes jam datas.

Lugo à n. 139. sic distinguit: quando res inventa non amplius censetur esse domini, eò quòd spectatis circumstantiis non videatur possibile, ut res redeat ad priorè dominum, vel ut ipse aut ejus hæredes illam pro sua recognoscant, uti fit in

the-

thesauris, & fieret etiam in rebus amissis, si quis huc ex India reversus ibi in littore amisset gemmam ab aliis ibidem communiter reperiri solitis non discernibilem, putat rem talem esse moraliter nullius, ideoque inventorem posse occupare tanquam suam; è contrà quamdiu manet potentia ac spes dominum inveniendi, qui rem recognoscat, dicit posse servari aut etiam consumi servato pretio; si autem neque res neque pretium servari possit, dicit expendendam in usus pios; putatque hanc esse obligationem, non ex jure positivo tantum, uti volunt *Vasq: Less. Mald: &* alii, sed naturæ, quia cum res maneat sub dominio illius, qui perdidit, lex naturæ dicitur, ut de illa agatur, quod dominus voluerit, voluntas autem eius tum præsumitur esse, uti plerumque est, ut expendatur in usus pios; suadetque *Lugo n. 151.*, si dominus rei præsumi posset esse mortuus, procurari inde Missas pro eo; deinde universaliter, ut eleemosynæ istæ fiant ab aliquo constituto in gratia, sic enim certius profunt. *Nec obstat*, inquit, quòd dominus sit fortè damnatus, nam in hoc casu debet respici voluntas hæredum, ad quos hujus rei dominium est devolutum, qui præsumuntur velle offerri saltem pro se, prout magis expediet.

Hæ omnes sententiæ sunt probabiles, sed secunda *S. Thomæ* magis pia est & in praxi consulenda, uti etiam notant *Busenb. & Dicast. n. 434.*, attamen sententia *Lugonis* omnibus consideratis videtur probabilior, etiam ex hoc, quòd reliquas omnes quasi inter se componat.

§. 5. Si res inventa, fuerit derelicta, fit invento- 90
ris, qui primò occupat, uti habetur *L. 1. ff. Pro derelicto:*

relictō: hoc autem habetur pro derelictō, quod dominus non vult ampliùs esse in numero rerū suarum; tum autem censetur non velle ampliùs esse in numero rerum suarum, si abjecerit, si potens facillè recuperare negligat, vel non inquirat, si parvi momenti sit, inquit *Haunol.* n. 5., & ideo non videatur curare, ut recipiat; unde res ob periculum tempestatis abjecta non habetur pro derelicta, uti dicitur n. 112.; si tamen talis res naufraga esset procul abrepta à fluctibus, & dominus sciens ubi esset, non curaret recipere, vel quia parvi faceret, vel quia fugeret expensas, haberetur pro derelicta, *Less.* l. 2. c. 5. n. 67. Etiam inde colligitur rem esse à domino derelictam, si tanta sit temporis longinquitas, ex quo perdita est, ut dominus vel ejus hæredes non possint moraliter eā recognoscere, nec aliquis sit, qui sciat ad ipsos pertinere, hoc ipso enim res talis nullo pretio est æstimabilis ipsis, ideoque nec possent vendere, ergo nullum ampliùs censetur habere illius dominium, *Haunol.* n. 7. Magis dubitatur, an solà voluntate possit res fieri derelicta & amitti dominium, negant *Suarez* & *Lugo* d. 23. n. 59., nam L. 17. §. *Differentia.* ff. *De acquir. poss.* Sic habetur *Differentia inter dominium & possessionem hæc est, quòd dominium nihilominus ejus manet, qui dominus esse non vult, possessio autem recedit, ut quisque constituit nolle possidere: hinc infert Lugo dominium non amitti ab uno, nisi in alium transferatur, quia nisi alius acquirat titulum habendi rem, ipsi manet titulus, ergo & jus: sed videtur dicendum, legem tantùm velle, quòd solo animo interno amitti non possit pro foro externo aut omnino irrevocabiliter; verùm requiratur aliquis actus externus,*

nus,

nus, quo v. g. rem abiciat, aut videns abjectam
 exterius prodat se nolle resumere; de cætero non
 præsumi abjecisse, cum forum externum non ju-
 dicet de internis, nec illa inspiciat: itaque si ita
 abjecerit etiam externo signo addito, fit nullius,
 & postea primò occupantis, quæ autem sit diffe-
 rentia inter dominium & possessionem, videri
 potest *Lugo* n. 60. §. *dices*.

§. 6. Ut res, quæ nullius est aut censetur dere- 91
 licta, fiat primò occupantis, debet ab eo verè ap-
 prehendi, hinc si Titius & Cajus ambulent, & Ti-
 tius primus videat gemmam, quæ nullius est, ve-
 litque esse suam, Cajus autem illam prior ap-
 prehendat animo habendi ut suam, gemma est
 Caji, qui primus occupat, *Lugo* d. 6. n. 98.

Q. 23. Quid præterea sit notandum circa resti- 92
 tutionem rei incertæ. R. Seqq: §. 1. Habens rem ta-
 lem non tenetur credere cuivis dicenti rem esse
 suam, sed examinandum, an id prudenter sit cre-
 dibile: quòd si plures dicant esse suam, & omni-
 bus consideratis dubitetur æqualiter, cujus sit, si
 consentiant, distribui debet inter illos; si autem
 non consentiant, deponenda est, ut auctoritate
 Judicis uni assignetur; vel in pauperes est distri-
 buenda, *Bonac.* de Restit. d. 1. q. 3. p. 4. n. 16.

§. 2. Quando scitur rem pertinere ad unum è 93
 pluribus, sed resciri non potest ad quem deter-
 minatè, debet restitui inter illos dividendo pro
 rata majoris probabilitatis vel dubii, quia singuli
 habent jus dubium ad rem illam, nullus autem
 certum, ergo æquitas postulat restitui illis pro
 qualitate dubii, *Molin. Less. Lay. Castrop.* aliique
 cum *Petseh.* pag. 652.

§. 3. Si quis ex delicto habeat bona incerta, de- 94

D 4

bet

bet restituere locis sacris vel pauperibus, uti de pretio usurario definivit *Alex. III. cap. Cum tu, De usuris*: idem est de acquisitis per simoniam, secundum dicta p. 1. n. 239. Similiter alia ex recepta consuetudine & communi D:D: consensu restitui debent sacris locis vel pauperibus, *Burgh. cent. 2. cas. 73. flls: tr. 4. d. 2. n. 258*. Si tamen iniquus detentor sit ipsemet pauper, potest propriam auctoritate sibi attribuere, *S. Th: Scot: Nav. Gabr: Med: Laym: Molin: Vasq. Sanch. 1. 6. c. 11. n. 54. aliique multi cum flls. d. 3. n. 250*. Ratio est, quia paupertas est sufficiens causa retinendi: Addunt *Lugo d. 20. n. 8. & flls. n. 191*. etiam posse retinere, si debitis ultra vires gravatus esset, tum enim esset reipsa pauper: Si tamen in aliqua Dicecesi essent specialia statuta, ut distributio eorum fieret secundum dispositionem Episcopi vel Confessarii, uti *Bonac: dicit esse Mediolani*, talibus locis standum esset ejusmodi statutis.

- 95 Q. 24. Quid faciendum, si dominus compareat, postquam res pauperi vel piæ causæ applicata est. R. §. 1. Si prius adhibita est sufficiens diligentia pro inveniendo domino, *Sotus, Henriq: Navarra, Led:* aliique cum *Lugo d. 21. n. 101*. dicunt non esse obligationem restituendi domino, quamvis res adhuc exstaret, quia pauper vel locus pius acquisivit dominium, tradita enim est, quando dominus non poterat censeri rationabiliter inventus; è contrà domino restitui debere à paupere vel loco pio, dicunt *Mel. Laym. Castrop. Persch. pag. 649. Dian. p. 11. t. 8. R. 12.*, quia prior distributio videtur facta ex conditione, si nō compareat Dominus, alioquin negotium ejus esset malè gestum, ergo si compareat, distributio est in-

invalida : utraque sententia est probabilis, sed secunda videtur probabilior : concedit tamen etiam *Mol.*, si res illa sit à paupere alienata, non esse amplius restituendam, verum si secunda sententia vera est, consequenter dicendum, quamdiu existit, restituendam esse, aut eius pretium, si quis ex illo sit factus ditior.

§. 2. Si non præcessit sufficiens diligentia pro 96
inveniendò domino, & res adhuc existat apud pauperem vel locum pium, hi secundum omnes tenentur restituere, & in horum defectu ille, qui dedit, quia transferri non poterat dominium, cum dominus esset rationabiliter invitatus; & qui dedit non præmissâ inquisitione, domino fecit injuriam : quòd si res bonâ fide sit consumpta, nec quisquam ex ea factus sit ditior, tum ille solus tenetur restituere, qui dedit, quia fecit injuriam sic dando, *Azor, Mol. Less. & alii cum Bonac. n. 18.*

§. 3. Si Confessarius bonâ fide, sed non præ- 97
missâ sufficiente inquisitione dixerit furi, ut rem daret pauperibus, si sit data & consumpta, probabilius est furem obligari iterum dare pretium domino comparenti, quidquid contradicat *Tambur. l. 8. t. 4. c. 1. §. 5. n. 8.*, cujus sententiam videtur agnoscere probabilem *Sporer t. 4. c. 4. n. 20.*, cum dicat se non audere obligare ad iterum solvendum; sed ratio nostra est, quia si fur ipsemet bonâ fide dedisset absque præmissâ inquisitione, utique postea adhuc teneretur restituere ratione primæ acceptionis injustæ, quamdiu enim non est adhibita sufficiens diligentia pro inveniendò domino, hujus voluntas non est, ut detur pauperibus, ergo cum diligentia illa non fue-

rit nec à Confessario nec à fure adhibita, præsumi non potest adfuisse domini consensum. Vide dicenda à n. 421.

98 *Q. 25. Si fur rem alienam tibi donarit vel vendiderit, cui debeas restituere. R. §. 1.* Si donarit, teneris restituere domino & non furi, quia prior mansit dominus, cui si restituas, non patieris grave incommodum, uti suppono: si autem restituas furi, qui non reddat domino, tu teneberis compensare damnum, cujus es causa efficax.

99 §. 2. Si fur tibi vendiderit, nec possis aliter recipere tuum pretium, poteris hoc pretium repetere, permittendo ut fur rem illam recipiat, uti habet communis, quia habes jus ad tuum pretium, pro quo nihil accepisti, ergo potes illud repetere; deinde non obligasti te ad conservandam cum tanto damno rem domini, ergo permittere potes iterum eripi.

100 §. 3. In hoc tamen ultimo casu, etiamsi deberes pretium perdere, probabilius videtur, quòd non possis rem reddere furi, aut positivè ad hoc cooperari, ut fur recipiat, si prævideas non esse reddendam domino, ita *Cajet. Med. Sotus, Led. Mol. Laym. L. 3. t. 4. c. 17. §. 3. n. 24.*, quibus in re consentiunt *Lugo d. 17. s. 2. & Plaxel. p. 3. n. 738.*, partim contra *Silv. Alens. Bejam p. 1. cas. 63. Dian. p. 5. t. 14. R. 87. Haun. t. 3. n. 260. Petsch: pag. 562. Sporer t. 4. c. 2. à n. 121. Flls. t. 4. d. 3. n. 40.*, qui absolutè dicunt posse reddi furi, etiam à possessore malæ fidei: partim contra *Less. Mald. Turr. Dicast. de Rest. d. 5. dub. 4.*, qui dicunt posse reddi, sed tantùm à possessore bonæ fidei, verùm non apparet ulla ratio, cur reddi possit à possessore bonæ & non malæ

malæ fidei, uti rectè Lugo n. 37., quamvis enim emptio sit malâ fide facta, cùm tamen rescindatur, aut ab initio fuerit nulla, ratione illius non magis nascitur ex redditione rei injuria contra dominum, quàm si bonâ fide esset facta. Ratio itaque nostra est, 1. quia si dominus rei sciret eam esse apud emptorem, justè ab hoc repeteret vel resumeret, & emptor per Judicem cogeretur domino reddere, ergo signum est, quòd ex natura rei ad hoc teneatur. 2. Res extracta è potestate furis, hoc ipso acquisivit meliorem statum, qui status spectat ad rem ipsam, & consequenter ad dominum rei, ergo qui rem illam ex hoc meliore statu rejicit in deteriorem, facit domino injuriam, sicuti si rem alienam extraxisses ex incendio, non posses citra injuriam iterum injicere, quamvis Titius tibi minaretur æquale damnum, nisi iterum injiceres.

Respondet Haunol. disparitatem esse, quòd Titius non habeat jus ad exigendam à me illam projectionem, fur autem habet jus ad repetendam rem ab emptore, quia cùm fur teneatur eam restituere domino, etiam habet jus eam repetendi, ne, si non recipiat, patiatur damnum, cogetur enim valorem illius solvere. *Contrà est,* nam fur non habet jus absolutum repetendi rem ab emptore, alioquin dominus recipiens ab emptore faceret injuriam furi, quod patet esse falsum: itaque habet jus tantùm conditionatum, pro circumstantiis, in quibus prudenter judicatur velle restituere, & Dominus ipse non esset aliter recepturus, fur enim non potest repetere, nisi ut restituat: in hoc autem casu, quo fur vellet restituere, non negamus, posse reddi
furi,

furi, sed tantum in casu, quo creditur non reddi-
 turus, aut dominus aliter & cum minore peri-
 culo non est recepturus, hinc jus repetendi, quod
 habet fur, non fundatur in nuda obligatione re-
 stituendi, sed in hac ut conjuncta cum negatione
 periculi redundaturi in dominum rei, item cum
 negatione restitutionis aliter certius faciendæ.

101 *Objiciunt* 1. In jure datur actio furi, per quam
 possit rem reposcere, ergo justè reposcit, ergo
 emptor tenetur ei reddere, & consequenter non
 peccat reddendo. R. Datur talis actio, si pru-
 denter judicetur veile absque periculo restituere
 domino, quod leges illæ præsumunt, c. secus, n.

102 *Instab.* 1. Qui reddit furi, non causat pejorem
 statum, quam res haberet ante emptionem, ergo
 cum emptio sit irrita, non fiet domino injuria, si
 reponatur in priori statu apud furem, ita *Less.*
 R. N. conseq: , nam privat statu intermedio me-
 liore, quem acquisiverat.

Inst. 2. Hic status non provenit ex ipsa re, sed
 ex libera voluntate ementis, ergo si rescissâ hac
 voluntate reponat in statum pristinum, non fa-
 cit iniuriam, ita *Dicast.* R. N. conseq: , undecum-
 que enim proveniat, spectat ad rem & conse-
 quenter ad dominum rei, uti à simili patet in re
 erepta ab incendio; ergo iniquum est iterum ex
 illo statu dejicere.

103 *Obj.* 2. Si emptor, ne pretium amittat, possit
 permittere rem iterum eripi à fure, uti n. 99. di-
 ctum est, ergo si fur velit mihi furari 100. aureos,
 potero aperire cistam, in qua sunt 100. aurei alie-
 ni, permittendo ut hos eripiat, & mihi meos re-
 linquat. R. N. seq. , nam sic aperiendo cistam
 positivè cooperor & æquivalenter dico, ut loco
 meorum hos accipiat.

Q. 26.

Q. 26. *An satisfaciat, qui restituit creditori creditoris.* R. Resolvetur postea n. 453. & 454.

Q. 27. *Quid notandum sit circa bona vacantia.* 104
R. Bona vacantia dicuntur, quæ relicta sunt à defuncto, qui nec hæredes habuit nequidem intra decimum gradum, nec de bonis illis disposuit; & hæc jure naturæ sunt primò occupantis, quia sunt derelicta; sed per L. 1. 4. & 5. Cod. De bonis vacantibus, devolvuntur ad fiscum; & quidem ad sæcularem, si defunctus fuit laicus; ad Ecclesiasticum, si fuit clericus, *Laym. l. 3. t. 5. c. 6. n. 4. Busenb. referendus n. 1153.* Attamen *Amicus de Just. d. 16. n. 6.* non putat possessorem ante Judicis sententiam teneri hæc bona fisco tradere, nam in eadem lege dicitur intra certum tempus posse præscribere contra fiscum, ergo supponitur posse retinere bonâ fide, cum malâ fide nunquam præscribatur. Disponit etiam *Auth. Omnes peregrini Cod: Communia de successoribus*, ut bona peregrinorum decedentium sine testamento occupari non possint ab eorum hospitiibus, sed Episcopus ea tradat hæredibus ab intestato, aut erogat in pias causas, ita ut si hospes sibi inde aliquid sumpserit, triplum restituat applicandum pro arbitrio Episcopi. Sed *Taberna p. 2. t. 2. c. 5. §. 2.* loquens de ista lege ait, *vel est usu contrario abrogata; vel, ut vult Mol., est limitata ad eos, qui intestati decedunt in hospitalibus, Episcopo subjectis, vel, ut Gudelinus, ad res parvi momenti, quas peregrinus apud se habuerit: verum spectandæ sunt consuetudines locorum.*

Q. 28. *Quid circa thesauros, venas metallorum & similes res occultas, si inveniantur.* 105
R. seq.
§. 1. *Thesaurus est res mobilis, quæ fuit alicujus*

jus, nunc autem erat profundè defossa in terram & antiquitus deposita in usum futurum, carebatque domino, saltem ideo, quia defecit deponentis memoria. *Less. Lugo & Haun.* sic definiunt vetus depositio pecuniæ vel alterius rei mobilis, cujus non existat memoria, ut jam dominum non habeat; & ita habetur *L. Nunquam, ff. De acquir. rer. domin.* Ideoque rectè infert *Lugo d. 6. n. 111.*, si adhuc sit eius dominus, qui sciat illud suum depositum, non esse thesaurum: deinde ex prima definitione inferunt aliqui, si res non fuerit profundè, vel non antiquitus defossa in terram, non esse propriè thesaurum; è contrà *Lugo* putat nomine thesauri venire etiam illa, quæ non in terra sed alibi sunt recondita, v. g. in muro vel arbore, & n. 129. dicit, si emisti saccos lanæ vel antiquas trabes, in quibus conditæ erant pecuniæ aut alia pretiosa mobilia, hæc dici thesauros, & de illis etiam valere dispositiones juris positivi, quas jam referemus.

106 §. 2. Si thesaurus sit inventus loco publico ad neminem spectante, totus est inventoris, §. *The-sauri* 39. *Instit. De rerum divisione.* Si inventus sit in loco ad aliquem spectante, etiam ad civitatem aliquam, distinguendum est, nam si inventus sit casu, media pars cedit inventori & media domino fundi, sive fundus sit sacer sive profanus, uti habetur in *Instit. supra*, docentque *AA* apud *Dia.* p. 8. t. 5. R. 3. cum *Burgh.* cent. 2. cas. 1. quamvis jus apud *Haun.* t. 5. n. 14. in aliis locis, aliter loquatur, si in loco sacro aut in monumentis reperiatur, nempe ut media pars cedat fisco. Si sit inventus ex industria seu quærendo, totus pertinet ad dominum fundi, *L. un. Cod. De thesauris,*
pro-

probatque ex consensu Theologorum *Bonac.* de Rest. d. 1. q. 3. p. 3. n. 3. Putant tamen *Vasqu. Baun. Less.* l. 2. c. 5. n. 59. *Lugo* n. 131. & alii cum *Jlls.* t. 4. d. 2. n. 251. non esse obligationem in hoc ultimo casu dandi domino fundi, nisi accedat sententia Judicis, quia videtur esse lex pœnalis ob præsumptionem furti, sed *Bonac.* & alii dicunt etiam leges illas esse absolutè dispositivas, ideoque obligare etiam ante sententiam, potuit enim Princeps aut Resp., & sufficienter declarat se velle sic transferre dominia thesaurorum, si inveniuntur.

§. 3. Si dominus fundi licentiam dederit quærendi thesaurum, *Nav.* & *Lugo* n. 114. probabiliùs dicunt totum esse inventoris, nisi fortè per fraudem obtinuerit licentiam, si enim dominus nihil sibi reservavit vel deduxerit in pactum, standum est jure naturæ, quo thesaurus cedit primò occupanti, cum leges positivæ nihil disponant de hoc, si inveniatur de industria, sciente & consentiente domino fundi, dummodo tamen inventor ex inquisitione antecedente non præsciverit, uti notat *Jlls.* à n. 252. 107

§. 4. Si inveniatur in fundo usufructuarii vel locatarii, hi inventores poterunt acquirere dominium vel ejus partem, sed non in quantum usufructuarii aut locatarii, quia thesaurus non est fructus fundi, unde pars, quæ competet domino fundi, spectabit ad dominum directum: è contrà si inveniatur in fundo feudatarii vel emphyteutæ, his competet, quia in omnibus substituantur tanquam veri domini, exceptis quibusdam casibus, inter quos non est thesauri inventio, *Lugo* à n: 118. *Haun.* n. 18. *Jlls.* n. 356. 108

§. 7.

109 §. 5. Si arte magicâ vel aliâ odiosâ aut prohibitâ inveniatur etiam in proprio fundo, in pœnam criminis statuitur L. un. Cœd. De *thesauris*, ut pars inventori alioquin debita cedat fisco; sed cum quoad partem illam sit lex pœnalis, *Nav. Less. n. 65. Lugo n. 131.* alique communiùs dicunt non obligare ante sententiam Judicis.

110 §. 6. Si venæ metallorum inveniuntur in loco publico, qui nullius est, metalla fiunt primò occupantis: è contrà si inveniuntur in fundo alicujus, *Sot. alique cum Less. l. 2. c. 5. dub. 12.* dicunt non pertinere ad dominum fundi, sed ad inventorem, 1. quia sunt aliquid ordinatum ad bonum commune: 2. Quia alioquin pictura Appellis, si fieret in vilissimo panno, deberet cedere domino panni, quod falsum est ex dicendis *n. 135.* 3. Quia aliàs Principes iniquè agerent faciendo ea erui etiam in fundo alieno, reservatâ sibi bonâ eorum parte & tantum compensato damno, quod causatum est domino fundi: *Sed rationes illæ non convincunt, nam ex 1. sequeretur, etiam non debere cedere inventori; itaque adhuc sunt ad bonum commune, quamvis fiant privatorum, qui distrahere poterunt. Nec 2. stringit, nam pictura ab extrinseco advenit, nec est pars panni, ergo non erat æquum, ut pannus longè vilior ad se traheret picturam. Nec 3. quia pro hoc potuerunt esse aliæ justæ causæ: Hinc Vasq. Turrian. Mol. t. 2. d. 54. Lugo n. 107. Haun. n. 4.* probabiliùs dicunt de jure naturæ spectare ad dominum fundi, quia sunt illius pars, vel saltem inter fructus naturales computari debent, uti enim herbæ, ita metalla è terra gignuntur agente sole vel igne subterraneo; & sicuti fodina lapi-

lapidum est illius, in cujus fundo invenitur; item fons illius, in cujus fundo erumpit, multò magis metallum.

§. 7. Notat rectè *Haun.* n. 18. circa inventiones thesaurorum, & *Lugo* n. 108. circa inventiones metallorum, spectandam esse consuetudinem locorum, nam hodie dum Principes aut Resp. magnam partem vel totum thesaurum sibi vendicant, venas autem metallorum magna ex parte applicant inventoribus, etiam ideo, ut eos ad quærendum incitent; & ita etiam habetur L. 3. Cod. De Metallariis & metallis. Cuncti, qui per privatorum loca, saxorum venam laboriosis effossionibus persequuntur, decimas fisco, decimas etiam domino repræsentent, cætero modo suis desideriis vindicando: an autem id justè per modum tributi, an verò tale tributum fit injustum, eò quòd videatur inæquale, videri potest *Lugo*, qui dicit justum esse, eò quòd spes ejusmodi inveniendorum parvi æstimeretur, & ita statuatur pro priori ad hoc, quòd hic vel ille fundum possideat: quo autem pretio emi possit fundus, in quo scitur esse thesaurus aut ejusmodi vena metallica, de quibus tamen dominus fundi nihil scit, dicetur postea, n. 942.

Q. 29. Cui restitui debeant res ex incendio vel naufragio ereptæ. R. Priori domino, uti rectè *Bonac.* de Rest. d. 1. q. 3. p. 10. n. 6., quia tales res manent domini, & alioqui cuivis liceret rapere quidquid posset, è domo incensa: & quamvis ille, qui eripuit, potuisset sine injuria permittere comburi vel mergi, tamen hoc ipso, quòd eripuerit, res obtinuit meliorem statum, qui status ad rem ipsam pertinet, adeoque ad dominum rei, uti n. 100. dictum est: quod maxime

Tom. III.

E

valet

valet de rebus, quas dominus in periculo naufragii eicit, uti rectè *Haunol.* tr. 5. à n. 152., nam non ideo eicit, quòd habere nolit, sed ut evadat, vultque recipere, si possit, & non sunt in derelicto, sed in deperdito, §. 48. *Instit. De rer. dom.* L. 21. §. 1. ff. *De acquir. vel amitt. possess.* hinc qui eas res rapuit & repetenti non reddit, quadruplo tenetur, L. 44. ff. *De acquir. rer. dom.* imò sic retinens publicatione omnium bonorum multatur, Auth: *Navigio Cod. De furt. & servo corrupto*: hinc cum aliis docet *Dicast.* de Rest. d. 9. n. 436. aliam legem aut consuetudinem, per quam talia bona fierent illius, ad cuius fundum appellerent, fore injustam: hinc etiam in Bulla Cœnæ excommunicantur, qui bona naufraga Christianorum occupant, nisi fortè censeantur derelicta, uti diximus n. 90.

113 Q. 30. Cui restitui debeant res in bello captæ.
 R. Dominium rerum immobilium iusto bello captarum acquiritur Principi vel Reip:, nisi tales res iterum eriperentur hostibus, tum enim antiquis dominis restituendæ sunt, L. 20. §. 1. ff. *De capt.*, tenentque AA communiter cum *Dicast.* L. 2. t. 1. d. 10. n. 420: Econtrà si sint res mobiles, distinguunt aliqui Juristæ apud *Haunol.* n. 60. dicentes, si sint valde pretiosæ, acquiri Principi; si vulgares, acquiri capientibus; sed *Dicast.* dicit, seclusâ consuetudine in contrarium, regulariter acquiri capientibus, quia §. 17. *Instit. De rer. divis.* absolutè sic habetur, *Item ea, quæ ex hostibus capimus, jure gentium statim nostra sunt.* Quòd si talia capiantur, quæ hostes injustè rapuerant, de jure naturæ restitui deberent dominis, jure tamen Cæsareo ad
 vitan-

vitandas lites fiunt capientium, si hostes ea deportarent ad præsidia vel loca tuta, *Molin. Coning. Tann. Burgh. cent. 2. cas. 6.*, Valet tamen illa dispositio tantum pro subditis Cæsari, & tantum circa bona fortunæ pertinentia ad laicos, quia de illis solis disponere potuit jus Cæsareum: si autem hostes nondum deportarent ad præsidia vel loca tuta, aut si domini adhuc insequerentur, etiam de jure Cæsareo restitui debent prioribus dominis, *Molin. Dicast. n. 424.*

D V B I V M V I.

De rebus, quæ debent restitui.

A R T I C U L U S I.

Quid debeat restitui ab inferente injuriam materialem tantum, sive à possessore bonæ fidei.

Resp. Qui bonâ fide damnum intulit, aut possidet aliquid, de quo postea melius cognoscit, tenetur, ne incipiat esse possessor malæ fidei & detinere alienum, id tantum, & non plus restituere, quod ex ea re ipsi superest, unâ cum eius fructibus, si extent, vel quatenus inde factus est ditior; præterquam, si dominium sibi comparavit per legitimam præscriptionem. *Ita comm. Doctores, Mol. Sanch. Less. l. 2. c. 14. d. 1. Bon. to. 2. de restit.*